

Phân loại quảng trường trong đô thị và một số nguyên tắc cơ bản trong thiết kế

Classification of urban square and basic principles for design

Nguyễn Vương Long

Tóm tắt

Không gian công cộng là thành phần rất quan trọng trong toàn bộ cấu trúc đô thị và có ý nghĩa rất lớn với chức năng của một đô thị hiện đại. Trong đó một không gian công cộng hết sức quan trọng đó là quảng trường, đó là một không gian diễn ra rất nhiều các hoạt động chính của một đô thị từ hoạt động vui chơi, biểu diễn, duyệt binh hay đơn giản chỉ là “không gian” điều tiết giao thông hoặc giao lưu trao đổi giữa các đối tượng khác nhau trong cộng đồng dân cư đô thị, ... Vì vậy ta sẽ phải hiểu những kiến thức cơ bản về khái niệm quảng trường trong đô thị, vị trí phạm vi nghiên cứu, cách phân loại các loại quảng trường trong đô thị và vai trò của nó với mỗi loại hình quảng trường cũng như những nguyên tắc thiết kế cơ bản riêng cho nó.

Từ khóa: Không gian công cộng, quảng trường, không gian đô thị, phân loại quảng trường, nguyên tắc thiết kế

Abstract

Public spaces are the very important component of the urban form and also the significant functions for modern urban cities. The most important public spaces in the city is urban square, it's a space of main activities of cities as entertaining, performing, marching or simple like a space “regulate” transportation, keep contacting and exchanging of communities living in urban cities and also with each other... Consequently, we have to understand fundamental knowledge of urban square, location, scope of research, classification of urban square and the role of square in the city, with each type of square as well as the basic design principles for it.

Key words: Public spaces, Square, Urban spaces, Classification of square, Design principles

ThS. Nguyễn Vương Long

Bộ môn Thiết kế đô thị

Khoa Quy Hoạch Đô thị và phát triển nông thôn.

Email: vuonglong_nguyen@yahoo.com

Tel: 0904274055

Ngày nhận bài: 04/5/2021

Ngày sửa bài: 27/5/2021

Ngày duyệt đăng: 12/4/2023

1. Đặt vấn đề

Quảng trường trong đô thị là một không gian mở, một không gian công cộng đảm nhiệm những chức năng chung cho dân cư trong đô thị với đa dạng hình thức như: nơi tổ chức các hoạt động xã hội, văn hoá thể thao và các buôn bán hay đơn giản là nơi những người dân đô thị sum họp hay dạo chơi. Với góc độ của thiết kế đô thị thì quảng trường luôn là một đối tượng nghiên cứu vô cùng quan trọng nó giúp tạo lập nên một hình ảnh đô thị văn minh, hiện đại hay nói một cách khác là có bản sắc (identities) cho chính đô thị đó. Việc tìm hiểu tường tận những cách phân loại của quảng trường trong đô thị cũng như tầm quan trọng của nó với một đô thị là hết sức cần thiết và cũng là cơ sở khi đưa ra phương án thiết kế quảng trường. Vì vậy bài viết cũng sẽ chia ra hai phần như sau, phần đầu sẽ là những cách phân loại quảng trường đô thị và vị trí của nó trong đô thị, phần sau là quảng trường dưới góc nhìn của thiết kế đô thị và một số nguyên tắc cơ bản khi thiết kế.

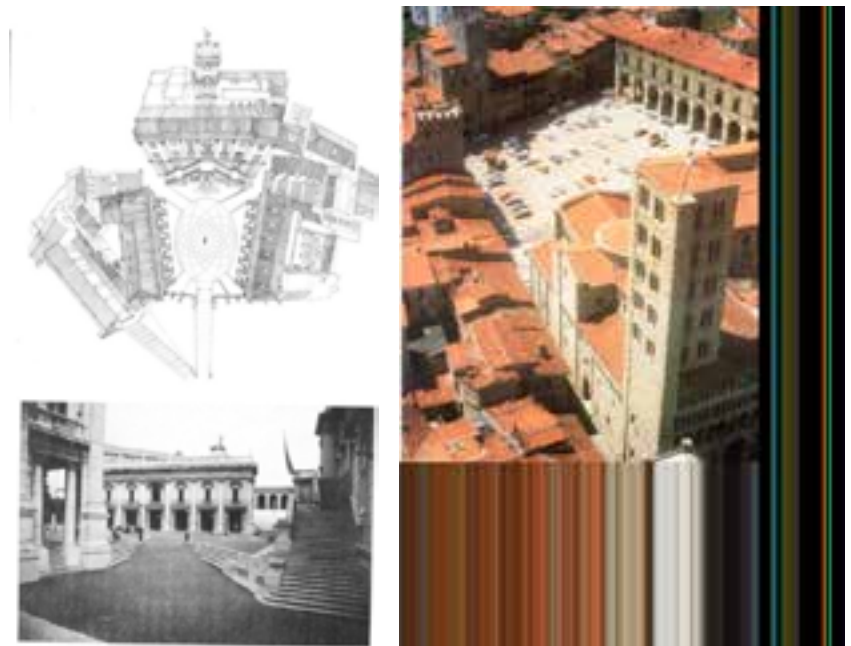
Những cách phân loại quảng trường trong đô thị:

Từ trước đến nay rất nhiều nhà quy hoạch, các Kiến trúc sư hay các nhà đô thị học luôn cố gắng để đưa ra các cách phân loại về không gian quảng trường đô thị theo những cách khác nhau, tuy nhiên ta thấy có ba cách phân loại như sau:

- + Theo hình thức tổ hợp không gian quảng trường;
- + Theo phân cấp quản lý của quảng trường trong đô thị;
- + Theo chức năng sử dụng của quảng trường trong đô thị.

2.1. Phân loại theo hình thức tổ hợp không gian của quảng trường:

Hình dạng của quảng trường được hình thành do nhiều nguyên nhân, trước hết là do ý tưởng thiết kế của người thiết kế thành phố (quy hoạch gia) sau đó là do địa hình, địa thế của khu vực đó phù hợp với hình thức nào sẽ bố cục theo dạng hình đó. Sau đây là những dạng quảng trường hay gặp từ trước tới nay:

Hình 1. Quảng trường có hình dạng Elip, oval thường được thấy trước nhà thờ và các công trình công cộng của thành phố

Nguồn: www.wikipedia.org

- + Quảng trường hình ô van;
- + Quảng trường hình vuông;
- + Quảng trường hình tròn;
- + Quảng trường hình tam giác;
- + Quảng trường hình tự do.

Sau đây hãy tham khảo một vài hình thức bố cục quảng trường theo các dạng hình học trong hình 1, 2, 3, 4, 5.

2.2. Phân loại quảng trường theo cấp quản lý trong đô thị:

+ Quảng trường trung tâm thành phố: là không gian công cộng chính thức của thành phố, nằm ở những vị trí công cộng trang trọng, xung quanh thường đặt các công trình quan trọng của thành phố và là nơi diễn ra các hoạt động văn hoá, thể thao của thành phố đó.

+ Quảng trường trung tâm Quận: Là không gian công cộng nằm vị trí trung tâm của quận, thường gắn với cụm công trình trụ sở hành chính chính trị của quận là nơi diễn ra các hoạt động văn hoá, thể thao của quận.

+ Quảng trường trung tâm khu dân cư, đơn vị ở: Quảng trường trung tâm trong mỗi khu ở sẽ đáp ứng được nhu cầu giao tiếp của người dân trong khu ở và các khu vực lân cận. Quảng trường trong những khu vực này ngoài việc đáp ứng được nhu cầu giao lưu của mọi lứa tuổi: thanh thiếu niên, người già và trẻ em ...

+ Quảng trường trung tâm tiểu khu hoặc nhóm nhà: cũng giống như quảng trường của một đơn vị ở về vị trí nhưng quy mô nhỏ hơn và sẽ chỉ đáp ứng đối tượng tham gia của người dân chính nhóm nhà ở đó.

Phân loại quảng trường theo chức năng sử dụng:

+ Quảng trường dành cho sinh hoạt cộng đồng: Là nơi người dân có thể tiếp cận đến các công trình công cộng và làm chỗ hội họp, duyệt binh trong những ngày lễ, ngày hội mang tính chất của toàn thành phố, có thể là các công năng sau:

Quảng trường văn hoá là nơi thường gắn với các hoạt động văn hoá mang tính trình diễn của cộng đồng. Không gian này có thể gắn với một công trình văn hoá hoặc tín ngưỡng như quảng trường trước rạp chiếu phim, nhà hát lớn, cung văn hoá hay nhà thờ.

+ Quảng trường lịch sử: là nơi gắn với một không gian có những sự kiện lịch sử lớn của đô thị và gắn với công trình chính trị, tượng đài lịch sử, hoạt động danh nhân, lãnh tụ được vinh danh. Quảng trường này thường diễn ra các hoạt động kỷ niệm, tưởng nhớ tôn vinh mang tính định kỳ (theo kỷ ức lịch sử) hoặc đột xuất khi có các sự kiện chính trị đặc biệt

+ Quảng trường thương mại (gắn với các trung tâm thương mại hoặc hỗn hợp): Là khoảng không gian mở cho công chúng dừng chân, nghỉ ngơi hoặc tổ chức các hoạt động biểu diễn ngoài công trình thương mại (siêu thị, tổ hợp mua bán...).

+ Quảng trường dành cho giao thông: quảng

Hình 2. Quảng trường có hình dạng vuông vắn được thấy ở đây nằm gọn trong khu vực dân cư và các công trình công cộng của thành phố

Hình 3 và 4. Quảng trường có hình tròn thường đặt ở vị trí trung tâm của thành phố hay điểm nhấn, điểm kết của một trục cảnh quan của đô thị

Hình 5. Quảng trường được thiết kế hình tam giác, xuất phát từ ý đồ của điểm giao cắt của các tuyến giao thông, tác giả đã tận dụng một cách khéo léo để tạo ra 2 khu hoạt động riêng biệt bằng thủ pháp dùng một hình tam giác khác đồng dạng nhưng khác cốt.
Nguồn: www.wikipedia.org

Hình 6. Quảng trường lao động 1/5 trước Cung văn hoá Hữu nghị tại Hà Nội
Nguồn: www.vntrip.vn

Hình 7. Loại hình quảng trường này như Quảng trường cách mạng tháng tám trước Nhà hát lớn Hà Nội
Nguồn: www.vntrip.vn

Hình 8. Quảng trường Thiên An Môn, Thủ đô Bắc Kinh, Trung Quốc

Hình 9. Quảng trường những chiến sỹ anh hùng tại Budapest – Hungary.
Nguồn: www.wikipedia.org

trường trước ga, bến xe: nơi đỗ xe và hành khách đi tới các công trình giao thông đối ngoại, nơi tổ chức giao thông cùng cốt hoặc khác cốt, bố trí bến xe công cộng hoặc bãi đỗ xe ô tô.

3. Quảng trường dưới góc độ thiết kế đô thị và một số nguyên tắc thiết kế quảng trường trong đô thị

3.1. Quảng trường dưới góc độ thiết kế đô thị

Quảng trường trong đô thị luôn là không gian quan trọng, một khu vực (mảng) rất riêng tạo lập nên bản sắc cho đô thị hay nói khác đi là một không gian cần đặc biệt quan tâm. Dưới góc độ nhìn nhận của lý luận hình ảnh đô thị của Kevin Lynch quảng trường là điểm giao của các tuyến tạo thành “nút” nhưng nó lại khác với các nút thông thường vì các tuyến ở đây đều là các trục cảnh quan quan trọng, vị trí trung tâm của cả đô thị và trong “nút” có cả điểm nhấn tạo lập bởi công trình lịch sử, văn hoá. Vì vậy quảng trường lúc này ta vẫn có thể coi là một “mảng” vì quy mô của nó nếu so với một nút thông thường không những thế đó là tính thống nhất giữa tổ hợp không gian quảng trường, công trình kiến trúc, và cả các hoạt động diễn ra trong khoảng không gian đó.

Nếu ta soi chiếu với những lý luận của GS. Roger Trancik (một nhà nghiên cứu về thiết kế đô thị) với lý luận về liên hệ và địa điểm thì quảng trường luôn làm những người thiết kế đô thị phát hiện ra những điều hết sức thú vị, ví dụ như:

- + Quảng trường thường chứa trong nó công trình kết của một trục cảnh quan, mối liên hệ theo trục tuyến của công trình, điểm nhấn và trục cảnh quan.

- + Quảng trường luôn chứa đựng trong nó những giá trị lịch sử, một giá trị về nơi chốn rất giá trị.

3.2. Một số nguyên tắc thiết kế quảng trường trong đô thị

Tùy theo yêu cầu của mỗi quảng trường mà chúng ta sẽ có những

Hình 10. Quảng trường Đỏ, Matxcova, Liên Bang Nga có diện tích 5ha. Không gian quảng trường được giới hạn bởi hai quần thể kiến trúc lớn, phát triển theo chiều dài là điện Kremlin và trung tâm thương mại quốc gia GUM, nhà thờ St Basil với hệ mái Lukovidnui nằm ở cuối quảng trường vừa là điểm nhấn thị giác vừa là không gian một cách ước lệ.

Hình 11. Quảng trường Trung tâm thương mại La Defense, Paris. Nguồn: www.wikipedia.org

Hình 12. Quảng trường thời đại Newyork, Mỹ

Hình 13. Quảng trường Wenceslas, Praha, Cộng hòa Séc, đây là quảng trường giao thông tiêu biểu của châu Âu có gắn với tượng đài chiến thắng mang tính tưởng niệm. Nguồn: www.expedia.com.vn

nguyên tắc thiết kế và cả những sáng tạo riêng cho mỗi loại quảng trường căn cứ theo phân loại quảng trường. Căn cứ theo những cách phân loại quảng trường như ở trên chúng ta sẽ thấy được sự đa dạng về hình thức và công năng của quảng trường trong đô thị cũng vì vậy phải có những giải pháp thiết kế cho phù hợp. Sau đây là một số nguyên tắc cơ bản khi chúng ta thiết kế: Khi bắt tay vào nghiên cứu thiết kế cải tạo hoặc làm mới không gian quảng trường trong đô thị bắt buộc nhà quy hoạch, kiến trúc sư thiết kế phải nắm rõ tính chất của quảng trường (vị trí như thế nào trong đô thị), chức năng chính của nó là gì (thương mại, văn hóa hay lịch sử) và cũng căn cứ vào điều kiện cụ thể hình dáng, thế đất để đưa ra ý tưởng thiết kế cho không gian quảng trường đó.

3.2.1. Về mặt tổ hợp không gian

Thiết kế quảng trường là xử lý mối quan hệ không gian giữa ba thành phần quan trọng là không gian mở (bình diện nền), các phương diện tạo lập không gian như công trình kiến trúc, địa hình, cây xanh (bình diện đứng) và cuối cùng là vòm trời (hay còn gọi đó là bình diện trần). Vì vậy chúng ta sẽ lần lượt giải quyết việc tổ hợp cho ba bình diện sao cho hợp lý và hài hòa với nhau: Một quảng trường “đẹp” phải có phần không gian mở “tích cực”, tức là được định hình một cách rõ rệt theo các nguyên tắc hình học phù hợp với điều kiện địa hình và tổ hợp các công trình bao quanh. Đây là

một nguyên tắc được coi là bản lề trong việc thiết kế quảng trường.

Tỷ lệ giữa các phần không gian mở (bình diện nền, đứng và trần) là hết sức quan trọng đặc biệt đối với những quảng trường đông đúc. Nếu khoảng không gian mở quá chật hẹp bị lấn át bởi các công trình kiến trúc bao quanh sẽ làm cho con người cảm thấy ngột ngạt, ngược lại nếu quảng trường quá lớn làm tỷ lệ công trình kiến trúc quá nhỏ làm mất đi tính cân xứng. Ngoài ra nếu những điểm nhấn

như cột chiến thắng, cột đồng hồ hay những tháp đặt trong không gian quảng trường có một tỷ lệ quá lớn sẽ làm mất đi khả năng thụ cảm toàn diện cho điểm nhấn đó. Con người phải luôn được đặt làm trung tâm và là tỷ lệ chính quyết định tỷ lệ của công trình, điểm nhấn, cây xanh, đương nhiên các tiện ích theo kèm nó phục vụ tính chất của quảng trường đó như quảng trường thương mại, lịch sử, văn hoá thể thao...

3.2.2. Về hình thức kiến trúc

Các công trình kiến trúc bao quanh và xác lập nên không gian quảng trường phải được xây dựng theo các quy định chặt chẽ về chỉ giới đường đỏ và xây dựng, tuân theo các quy chế quản lý về thiết kế đô thị của khu vực ngoài ra còn phải tuân thủ quy chế riêng cho khu vực lịch sử, bảo tồn. Hình thức kiến trúc luôn được quan tâm đầu tiên, đặc biệt những quảng trường có giá trị lịch sử với những công trình cần được bảo tồn lưu giữ không những về phong cách kiến trúc và cả cái “hồn” của công trình gắn bó với không gian quảng trường.

Các chi tiết kiến trúc của công trình kiến trúc như mái, tường, ban công, cửa sổ, cửa đi và cả các gờ chỉ cũng nên cân nhắc khi thiết kế sao cho tạo được trật tự và có nhịp điệu.

3.2.3. Một số nguyên tắc khác tăng thêm sức hút cho không gian quảng trường

Để tăng sự phong phú và hấp dẫn cho không gian quảng trường chúng ta có thể chọn một hoặc một vài công trình điểm nhấn nằm trên trục không gian chủ đạo để thiết kế với chiều cao nổi bật, hay hé mở không gian bằng cách tạo các liên kết không gian với nhau.

Trong một không gian quảng trường kết nối với các công trình thương mại hoặc tuyến phố đi bộ thì việc lựa chọn các công trình dịch vụ thương mại như: các shop thời trang, quán ăn uống, các quán hàng kinh doanh khác cần có những phong cách thiết kế sao cho phù hợp với loại hình kinh doanh, tạo nên ấn tượng riêng cho khu vực.

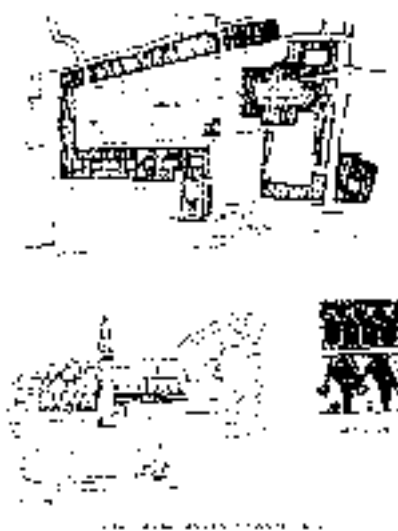
Thổi sức sống vào không gian quảng trường bằng cách bố trí các công trình nghệ thuật công cộng, các tiện ích đô thị bắt buộc phải có cho một không gian công cộng như: ghế ngồi, nhà vệ sinh công cộng, thùng rác, các biển chỉ dẫn, bồn hoa, đèn chiếu sáng trang trí... khi chúng ta khéo léo đưa ra hình thức thiết kế phù hợp và ấn tượng sẽ là dấu ấn riêng cho quảng trường.

Cuối cùng là cảm giác an toàn và an ninh trong không gian quảng trường cũng hết sức quan trọng đóng góp cho thành công của thiết kế quảng trường. Ngoài hệ thống đèn chiếu sáng trang trí thì hệ thống đèn bảo vệ cũng được quan tâm rất kỹ lưỡng đảm bảo chiếu bao phủ hết các điểm chết, ít người qua lại và ban đêm.

4. Kết luận

Với bài viết này tôi hy vọng giúp cho các bạn sinh viên đã và đang học môn học thiết kế đô thị tất nhiên cả những người quan tâm tìm hiểu về không gian công cộng rất quan trọng của đô thị đó là quảng trường sẽ có một cái nhìn tổng quát, hiểu về cách phân loại quảng trường đô thị và tầm quan trọng của nó với một đô thị.

Sau khi đi đã tìm hiểu tường tận những cách phân loại của Quảng trường trong đô thị, bài viết cũng cung cấp những quy tắc cơ bản nhất khi thực hiện thiết kế một không gian quảng trường với những nguyên tắc về bố cục không gian, công trình kiến trúc bao quanh, và cả các yếu tố giúp hoàn thiện tốt hơn các thiết kế đô thị của quảng trường./.

Hình 14. Quảng trường San Marco ở Venice – Italia là một ví dụ khá điển hình để ta thấy hết được những gì chúng ta phân tích ở trên như: Công trình Nhà thờ chính là điểm kết trục cảnh quan dẫn từ quảng trường, không gian mặt nước vào, điểm nhân tháp chuông nhà thờ nằm giữa quảng trường là điểm kết nối giữa công trình với trục cảnh quan. Nguồn ảnh: Sách Thiết kế đô thị có hình ảnh minh họa - Kim Quảng Quân

Hình 13. Đài phun nước Trevi – Rome- Italia với các tác phẩm điêu khắc nghệ thuật làm điểm nhấn cho quảng trường. Nguồn: www.wikipedia.org

Tài liệu tham khảo

1. Lê Đức Thắng (Chủ biên), Nguyễn Vương Long, Nguyễn thị Diệu Hương – Thiết kế đô thị 2018 - Tài liệu lưu hành nội bộ Trường đại học Kiến trúc Hà Nội
2. PGS. Nguyễn Hồng Tiến, Quảng trường trong quy hoạch đô thị - trang web thuvienxaydung.net/quyhoach
3. Nguyễn Hiền Thư, Một số điều cần biết khi thiết kế quảng trường – trang web canhquan.net/tapchi/
4. Kim Quảng Quân, Thiết kế đô thị có minh họa - Nhà xuất bản Xây dựng 2011
5. Lê Hà Phong, Quảng trường trái tim của đô thị - Tạp chí kiến trúc: www.tapchikientruc.com.vn (20/10/2017)
6. Clff Moughtin, 2003, Urban Design: Street and Square- Boston architecture 2003